

GROENE

ARBEIDSPLAATSEN

HANDLEIDING VOOR

VAKBONDSAFGEVAARDIGDEN

GROENE ARBEIDSPLAATSEN HANDLEIDING VOOR VAKBONDSAFGEVAARDIGDEN

Inhoud

Waar moet ik beginnen?	6
Jezelf organiseren	8
Praktijkmaatregelen op de arbeidsplaats	10
Energie besparen	10
Afval beperken en hulpbronnen besparen	12
Groen reizen	14
Het grotere plaatje – voorbij de arbeidsplaats	16
Middelen	17
Extra 1: Snelle inspectiechecklist	18
Extra 2: Organiseren van een 'groen evenement'	19
Extra 3: Modelformulier voor een arbeidsplaatsenquête	20

INLEIDING

Deze handleiding wil vakbondsafgevaardigden aanmoedigen om hun arbeidsplaatsen milieuvriendelijker te maken. Overal in Europa staan de vakbonden voor de driedubbele uitdaging van bezuinigingen, klimaatverandering en energiekosten en -veiligheid. De manier waarop wij energie en natuurlijke hulpbronnen verbruiken is allesbehalve duurzaam. Op de werkplek en tijdens onze verplaatsing verbranden we meer energie, verbruiken we meer hulpbronnen, en produceren we meer afval dan thuis. Daarom is de werkplek een uitstekende plek om te beginnen.

Deze handleiding verstrekt zijn advies op basis van de goede praktijken van vakbondsactivisten overal in de EU. Hij toont wat vakbondsafgevaardigden en EOR-leden hebben gedaan om energie te besparen op verwarming en licht, reizen naar het werk, recyclage en andere initiatieven.

De handleiding is tot stand gekomen met financiële steun van de Europese Commissie voor het EVV-netwerk van groene arbeidsplaatsen. De vakbondspartners die een bijdrage hebben geleverd hadden op hun arbeidsplaats nieuwe groene projecten opgezet en training verschaft over milieuvraagstukken. |Hun ervaring met groene initiatieven is hierdoor aanzienlijk uitgebreid.

Het Europees Verbond van Vakverenigingen (EVV) verwelkomt de Europese doelstellingen voor 2020 om het gebruik van hernieuwbare energie door de industrie en de elektriciteitsbedrijven te vergroten en hun uitstoot van kooldioxide te beperken. De Europese energie-efficiëntierichtlijn is een goed begin want hij overbrugt een belangrijke kloof en levert meer inspanningen om onze arbeidsplaatsen groen te maken.

Maar de klimaatverandering is inmiddels in een versnelling terechtgekomen. NASA's hoofdklimatoloog James Hansen schat dat we nog geen 10 jaar meer hebben om tezamen onze infrastructuur en onze banen milieuvriendelijk te maken, voordat de klimaatverandering nagenoeg niet meer te stoppen zal zijn. De opwarming van de aarde wordt veroorzaakt door de verbranding van fossiele brandstoffen (olie, kolen en gas) via elektriciteitsopwekking en vervoer, zowel in de industrie als in onze huishoudens. Hierdoor komen kooldioxide (CO₂) en andere 'broeikasgassen' vrij, die in de atmosfeer van de aarde accumuleren en warmte vasthouden. De gevolgen zijn in heel Europa al voelbaar in de vorm van extreme weersomstandigheden.

Het is van fundamenteel belang dat we de klimaatverandering aanpakken. De vooraanstaande klimaateconoom Lord Stern zei het al in 2008: uitstel van actie vandaag zal morgen alleen maar tot kostbaarder interventies leiden. Ook is het belangrijk om op wereldwijd niveau actie te ondernemen. Maar dan moeten we wel allemaal een steentje bijdragen.

Partners

Het EVV, het FGTB (België), Arbeid & Milieu (Vlaamse organisatie van de drie grootste vakbonden ACV, ABVV en ACLVB, en de milieubeweging BBL), het Trades Union Congress (TUC) in het VK, de Europese Federatie van werknemers in de metaalindustrie (EMF), die in de loop van het project voor de samenvoeging van productiearbeiders uit de sectoren metaal, chemie, mijnbouw, energie en textiel werd omgedoopt tot IndustriAll, en de Europese Federatie van ambtenarenvakbonden (EPSU).

Waar moet ik beginnen?

1. Vergaar informatie

Gebruik de Snelle inspectiechecklist om de belangrijkste punten te identificeren... Als werkgevers ervoor terugdeinzen om informatie met je te delen – bijvoorbeeld over energierekeningen - kun je je beroepen op je rechten uit hoofde van de Europese informatie- en raadplegingsrichtlijn. In het British Museum in Londen merkte de vakbond dat de directie eerder bereid was om informatie over energierekeningen te verstrekken nadat de resultaten van een enquête waren overlegd waaruit bleek dat de meeste medewerkers niet op de hoogte waren van de huidige milieudoelstellingen van de organisatie! Een vakbondsevenement op het werk hielp eveneens om het bewustzijn te vergroten: zie Extra 2: *Organiseren van een groen evenement*.

2. Stel een plan op

Identificeer de belangrijkste problemen en mogelijkheden. De vakbondsafgevaardigden zouden kunnen beginnen met maatregelen waarmee snel voordeel te behalen is. De meeste arbeidsplaatsen kunnen het gebruik van hulpbronnen bijvoorbeeld al flink terugdringen met kosteloze of goedkope maatregelen zoals bewustmakingscampagnes/gedragsveranderingen en eenvoudige technische reparaties.

3. Gezamenlijke acties met de directie

Bekijk hoe bestaande regelingen tussen vakbond en directie benut kunnen worden. Nieuwe kwesties zoals het gebruik van energie en hulpbronnen kunnen op de agenda worden gezet – zie: *Groenere akkoorden - onderhandelingen over milieuvraagstukken op het werk* – TUC (in het Engels). www.tuc.org.uk/economy/tuc-18200-f0.cfm

Europese Ondernemingsraden

In Duitsland zijn werkgevers in gemeenschappelijke Ondernemingsraden wettelijk verplicht om op fabrieksniveau verslag uit te brengen van milieubeschermdende maatregelen. De Ondernemingsraden hebben de verantwoordelijkheid om milieubeschermdende maatregelen te bevorderen en te implementeren, met inbegrip van overeenkomsten op fabrieksniveau. Zie de statuten voor ondernemingsraden op www.eurofound.europa.eu/emire/GERMANY/WORKSCONSTITUTION-DE.htm

Ongeveer de helft van de Europese Ondernemingsraden (EOR's) houdt zich nu bezig met milieuvraagstukken. De chemische en de automobielenindustrie kennen talrijke voorbeelden van zulke initiatieven: bv. het *Europa-Forum* van de Bayer Groep en het Handvest voor duurzame ontwikkeling en maatschappelijk verantwoord ondernemen van de Solvay Groep. Zij houden tevens de verbintenis in om producten te ontwikkelen met betere milieuprestaties. Het Handvest beslaat de belangrijkste werkterreinen: verplaatsingen, energie-efficiëntie, gebruik van hulpbronnen en duurzame producten.

4. Aan de slag!

Vergeet niet aan je omgeving te vertellen wat je van plan bent en waarom, via bijeenkomsten, publiciteitsmateriaal, evenementen en training. Mensen willen nuttige feiten en cijfers. Geef je het verbruik of de besparing van energie weer in geld, tonnen kooldioxide (CO₂) of kilowatturen (KWh)? Kijk voor advies op www.tuc.org.uk/extras/gogreen-atwork.pdf

Groene vakbondsnetwerken

Het TUC-VK heeft een netwerk van groene arbeidsplaatsen opgezet en publiceert regelmatig een 'groene nieuwsbrief' (www.tuc.org.uk/green_workplaces_network).

In Duitsland is Netzwirk Ressourceneffizienz (netwerk voor

een efficiënt gebruik van de hulpbronnen) een samenwerkingsverband tussen het Duitse ministerie van energie, IG Metall, milieuorganisaties en werkgevers (natuurbehoud en nucleaire veiligheid). Het netwerk concentreert zich vooral op de sectoren metaalbewerking, textiel en elektronica en op de ambachtelijke sector, en sensibiliseert deze bedrijfstakken via cursussen, bijeenkomsten, conferenties en openbare bewustmakingscampagnes voor goede praktijken met een efficiënt gebruik van hulpbronnen. Via MaRes (Materiaalefficiëntie en Behoud van Hulpbronnen) bevordert en bestudeert het een meer hulpbronnenefficiënt productdesign. http://ressourcen.wupperinst.org/downloads/MaRes_AP10_2_ExecSummary.pdf

5. Organiseer een 'groen evenement' of 'groene beurs' voor jouw vakbond

Zulke evenementen kunnen het personeel aanmoedigen om zich meer te verdiepen in milieuvraagstukken. Bovendien kunnen ze worden aangegrepen voor personeelsenquêtes, of om het personeel te stimuleren zich op te geven voor milieustrainingen.

6. Betrek de vakbondsleden

Ziet jouw werkgever het belang in van de betrokkenheid van personeel en vakbonden? Wat doet hij om dit te ondersteunen? Misschien kan je het volgende voorstellen:

- * Vrije tijd voor training en milieuactiviteiten van de vakbond.
- * Gezamenlijke bewustmakingsevenementen
- * Toegang tot informatie, bv. over energieverbruik, afvalbedrijven.
- * Bespreking van een milieubeleid, of concentratie op een bepaald thema, zoals het reizen naar werk.
- * Opzetten van een gezamenlijk comité – of milieuvriendelijker maken van een bestaand comité.

7. Milieustraining

Advies en training ten behoeve van vakbondsleden en -afgevaardigden vergroten hun bewustzijn van en steun voor milieu-initiatieven. Mogelijke voorbeelden:

- * Korte lunchbijeenkomsten over een specifiek onderwerp, mogelijk met een spreker van buitenaf.
- * Milieucursussen om die vakbondsafgevaardigden en -leden te helpen die hun arbeidsplaats groener willen maken. De vakbonden kunnen cursussen aanbieden op de arbeidsplaats en voor een docent zorgen.

8. Evalueer en herzie wat wel en niet werkt

Houd niet te veel vast aan de precieze hoeveelheid 'voetafdrukken', maar probeer wel een uitgangspunt vast te stellen en van hieruit de prestaties te meten. Deel de resultaten met je collega's en je vakbond – anderen kunnen op die manier van **jouw** successen leren!

Jezelf organiseren

Bestudeer hoe jouw organisatie met energie- en milieuvraagstukken omgaat.

Verantwoordelijkheden

- * Welke medewerkers of afdelingen zien toe op het verbruik van energie en hulpbronnen?
- * Publiceert jouw werkgever een milieubeleidsverklaring of een verslag inzake maatschappelijk verantwoord ondernemen?
- * Wat zeggen anderen (op het internet, in het nieuws, in je gemeenschap) over de milieuprestaties van jouw werkgever? Zie: <http://www.foeeurope.org/>

Energiereningen

- * Hoeveel betaalt jouw bedrijf aan elektriciteit, olie, gas, water en afvalverwerking?
- * Als je voor een zware industrie werkt, hoe hoog zijn dan de milieubelastingen?
- * Wie is belast met de aankopen? Kopen zij duurzame producten?

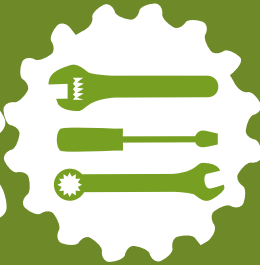
Milieuaudits

- * Op welke audits of richtsnoeren voor goede praktijken (inclusief 'best beschikbare technologie') vertrouwt de werkgever om zijn verbruik van energie en hulpbronnen te bepalen?
- * Welke oplossingen stelden deze audits voor?

Milieubeheersprogramma's

- * Zoek uit of je werkgever deelneemt in een erkend milieubeheersprogramma. De twee belangrijkste programma's zijn:
  - (1) ISO (Internationale Organisatie voor Normalisatie) <http://www.iso.org/iso/home.html>. De ISO 14001 norm gaat over milieubeheerssystemen op het werk.
  - (2) EMAS - het milieubeheer- en milieuauditsysteem http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm.
- * Zowel ISO als EMAS maken gebruik van externe audits.
- * Het EMAS-programma heeft de voorkeur aangezien het een 'actieve betrokkenheid van werknemers [en] werknemersafgevaardigden' vereist, en een openbare verslaggeving.
- * De Europese Commissie is in 2012 haar accreditatieregelingen aan het herzien. Arbeid & Milieu moedigt het gebruik aan van instrumenten die robuust en gebruiksvriendelijk zijn en die de werknemers ten goede komen.

Praktijkmaatregelen op de arbeidsplaats

In dit hoofdstuk vind je voorstellen voor mogelijke acties om de milieu-impact van jouw arbeidsplaats terug te dringen. Ook worden waargebeurde voorbeelden gegeven van werknemersafgevaardigden op arbeidsplaatsen overall in Europa. Goedkope maatregelen of oplossingen met een snel resultaat worden eerst genoemd. Als jouw werkgever tot nu toe weinig of geen actie ondernomen heeft, zijn dit de beste activiteiten om mee te beginnen.

ENERGIE BESPAREN

Door de energie-efficiëntie te verbeteren kan geld worden bespaard. Meestal is dit de snelste manier om de arbeidsplaats groener te maken. Apparatuur en verlichting die ook

als ze niet worden gebruikt aan blijven staan, zelfs 's nachts en in de weekends, veroorzaken onnodige emissies en zijn een geldverspilling. Advies voor werknemers over het uitzetten van apparatuur helpt. Stickers plakken op apparatuur of lichtsckelaars is een goed begin. Verwarming en airconditioning maken een groot deel uit van de rekeningen van werkgevers: zie blz. 33-35 op: www.tuc.org.uk/extras/gogreenatwork.pdf.

Het EVV onderschrijft het ontwerp voor een Europese energie-efficiëntierichtlijn. Dit ontwerp omvat een wettelijk bindende doelstelling van 20% efficiëntie waaraan alle lidstaten zich moeten houden. Dit zal de energierekeningen van bedrijven en huishoudens aanzienlijk terugdringen en onze afhankelijkheid van energie-importen verminderen. Ook worden er belangrijke voorstellen gedaan om gebouwen (met name kantoren) energieproof te maken en om in alle grote bedrijven energieaudits in te voeren: zie http://ec.europa.eu/energy/efficiency/eed/eed_en.htm

Werkterrein	Goede praktijken
Energieaudits	Great Ormond Street Hospital for Children, Londen: vakbondsafgevaardigden in het gezamenlijke milieuc comité van vakbonden en directie krijgen vrij om energie-inspecties te verrichten. Zij gebruiken milieuchecklists om het hele ziekenhuis te auditen: case study van UNISON. In de haven van Felixstowe, VK, bracht het gezamenlijk milieuc comité van vakbonden en directie (waarin 'groene afgevaardigden' van de vakbonden zitting hebben) de koolstofvoetafdruk van de Haven in vier jaar tijd met 10% omlaag. Het personeel ontving een jaarlijkse bonus.
Arbeidstijd	Schoonmakersvakbond SEIU, VS: maakte afspraken om de schoonmaakploegen overdag te laten werken. Hierdoor kon worden bespaard op nachtverlichting en waren de arbeidstijden van de schoonmakers een stuk aangenamer.
Isolatie en tochtbestrijding	Centre de Competence, Wallonië, België: verstrekt gratis trainingen en stages aan werklozen die willen leren hoe ze energie-efficiënte systemen en isolatie kunnen installeren.
Verlichting, kantoorapparatuur en elektrische toestellen	Het Londense hoofdkantoor van de ambtenarenvakbond PCS: milieufafgevaardigden (vakbond GMB) werden het eens over een ethisch en milieuvriendelijk aankoopbeleid. Hierdoor kon de meest energie-efficiënte IT-apparatuur worden aangeschaft, ondersteund door personeelstrainingen.
Verwarming en airconditioning	AVE Regina, België: in dit grote sociale zorgcentrum werden op voorstel van vakbondsafgevaardigden dubbele beglazing en efficiëntere verwarmingssystemen geplaatst. De verwarmingskosten daalden hierdoor aanzienlijk, zozeer dat de kosten van de omvangrijke investering werden terugverdiend.
Automatisering	Staalbedrijf Ellimetal, België: de vakbond ABVV regelde automatische poorten die op afstand bediend konden worden door vorkheftruckbestuurders. Hierdoor konden het warmteverlies en de olierekeningen worden teruggedrongen, en het comfort van de werknemers in de nabijheid worden verbeterd. Scottish Power: directie en vakbonden werden het eens over een automatische energiebeheersing: bewegingssensorlampen en de automatische uitschakeling van PC's na werktijd.
Energie-intensieve productie en processen: besparing op overdreven warmteafgifte door inefficiënte apparatuur	Nyrstar, België: een vakbondsafgevaardigde in de zinksmelterij werkt aan instrumenten om de milieupact te meten (meer bepaald energie), waarbij hij de productlevenscyclus van productie tot distributie in aanmerking neemt. Het doel is om erkend te worden als best beschikbare technologie. A & P Marine, Falmouth, VK: als onderdeel van een bredere serie energiebesparende maatregelen onder leiding van de vakbond GMB en het energieteam op de arbeidsplaats, werden nieuwe energie-efficiënte pompen geplaatst die zichzelf elke 9 maanden terugverdienen.
Warmtekrachtkoppeling (WKK): combinatie van verwarming, airconditioning & stroom	Centrum Koningin Fabiola, België: in de residentiële instelling voor gehandicapten begonnen de vakbonden een WKK-project om hun kinderopvang en workshops te verwarmen en van stroom te voorzien. Goede oplossing voor grote arbeidsplaatsen die 24/7 stroom verbruiken.
Hernieuwbare energie op het bedrijfsterrein	BT (VK) en brouwerij Magor (Zuid-Wales): vakbondsafgevaardigden hebben voorstellen gedaan voor windturbines op het bedrijfsterrein.

AFVAL BEPERKEN EN HULPBRONNEN BESPAREN

Verspilde hulpbronnen zijn beter zichtbaar dan verspilde energie – verspilde energie zie je nu eenmaal niet opstapelen in vuilnisbakken. Toch levert het afval op en dat is een probleem voor de werkgevers want afval kost geld (£15 miljard per jaar, alleen al in het VK) en kan tot juridische problemen leiden als door dit afval het milieu vervuild raakt. Volgens de 'Kaderrichtlijn afvalstoffen' moeten werkgevers preventieve maatregelen nemen om afval en vervuiling tegen te gaan, en problemen meteen bij de bron corrigeren. Volgens European Friends of the Earth zouden de werkgevers twee keer zoveel afval kunnen recyclen dan ze momenteel doen.

Zie: www.foe.co.uk/resource/reports/gone_to_waste.pdf

Natuurlijke habitat, biodiversiteit en in het wild levende

planten en dieren raken beschadigd door de overdreven exploitatie van hulpbronnen. Wanneer afval wordt gestort komen er toxines vrij in lucht, bodem en water. Terwijl het afval op de stortplaats ligt te rotten, creëert het een broeikasgas, methaan, die in hoge mate bijdraagt tot de wereldwijde opwarming van de aarde.

Bomen verminderen of 'verzachten' de klimaatveranderingen door CO₂ te absorberen. Maar voor papier alleen worden elk jaar al hele wouden gekapt. Bij het oogsten, ontginnen en verwerken van grondstoffen worden veel energie en fossiele brandstoffen gebruikt, en dit heeft weer een directe impact op de klimaatverandering.

Recyclage is arbeidsintensief en schept werkgelegenheid – tien maal meer dan traditionele afvalverwerking – maar we moeten er wel voor zorgen dat dit kwaliteitsvolle banen zijn, want de sector kent helaas nogal wat risico's.

Werkterrein	Links en goede praktijken
Afvalbeperking – bewustmaking en recyclage	Centrum Koningin Fabiola, België: samen met de bewoners verzorgde het personeel een afvalaudit en verder verzorgde het trainingen over afvalbeheer. Nieuwe banen werden gecreëerd dankzij het ontwerpen en invoeren van nieuwe vuilnisbakken en de scheiding van afval. National Library of Scotland: voorbeelden van vakbondsprojecten zijn een afvalaudit en duidelijke signalisatie en recyclage: 60% van het afval wordt voortaan gerecycleerd in 18 afvalstromen. Sommig afval wordt gerecycleerd in lokale sociale ondernemingen en ander materiaal (bv. perspex) wordt terug naar de fabrikant gestuurd voor recyclage. Haven van Felixstowe: het gezamenlijke milieucomité breidde de recyclage uit van 10% tot 65% van alle afval.
Papier	Hoofdkantoor TUC, Londen: het stortafval werd in 18 maanden tijd met 40% verminderd dankzij bewustmaking, dubbelzijdig printen en verbeterde recyclagefaciliteiten: zie www.tuc.org.uk/extras/gogreenatwork.pdf
Verpakking	Supermarktketen Delhaize, België: met de vakbond overeengekomen vermindering van de productverpakkingen (overgang van plastic naar karton en van flessenwater naar kraanwater in de kantine). Distributiebedrijf Argos, Bridgewater, VK: afgevaardigden van UNITE dwongen een vermindering van de productverpakkingen af.
Productie van grondstoffen	IG Metall: werkt met de organisatie van aluminiumbedrijven aan een verhoging van de hulpbronnenefficiëntie via schrootbeheer en warmterecuperatie. Deze maatregelen moeten worden uitgevoerd door de Duitse ondernemingsraden. Een van de voordelen is een verminderde druk op de arbeidskosten: zie www.aluminium-ressourceneffizienz.de/download.htm

Water is een schaarse en dure hulpbron. Waterzuivering is een energie-intensief proces. Waterverspilling houdt dus een aanzienlijke milieukost in.	<p>AVE Regina: de vakbonden werkten met de directie samen aan naleving van de nieuwe voorschriften voor waterbesparing.</p> <p>Tata Steel, VK: dankzij een goedkoop burgerinitiatief werd 20% minder water verbruikt in de staalfabriek in Trostre, hetgeen de kosten aanzienlijk drukte.</p> <p>Bij BT in het VK: vakbondsafgevaardigden namen het watergebruik onder de loep. BT verving 59 waterkoelers door op de kraan aangesloten koelers, zodat kon worden bespaard op de levering en vervanging van 3.500 18-literflessen per jaar.</p> <p>Brouwerij Magor, Zuid-Wales: Afspraken van UNITE met de directie om te bekijken waar hulpbronnen worden verspild, leidden tot 10% minder CO₂-uitstoot en 10% minder waterverbruik.</p> <p>Centrum Koningin Fabiola: investeerde in een 20.000-litertank voor het opvangen van regenwater, dat vervolgens kon worden gebruikt om de wc's door te spoelen.</p>
Voedsel	<p>Honda fabriek, België: vakbondsafgevaardigden voerden campagne voor 'Donderdag Veggiedag'. Die dag biedt de kantine een vegetarische lunch als alternatief voor koolstofintensieve vleesopties.</p> <p>AVE Regina: introduceerde dieren op het terrein om voedselverspilling tegen te gaan.</p> <p>Gevangenis Guys Marsh, VK: PCS leidde een anaeroob vergistingsproject om voedselafval te verwerken, waarmee £18.000 per jaar kon worden bespaard aan afvalcontracten. De vergister produceert elektriciteit en vast afval om de gevangenistuinen mee te bemesten.</p>
Werk in water en stroombedrijven, alsook in afvalbedrijven	<p>EOR's van Veolia en Vattenfall: beide hebben een beleid voor meer milieuduurzaamheid op de arbeidsplaats.</p> <p>De nationale vakbondsfederatie voor de bouw in Roemenië: partner in een project om commerciële werknemers te trainen in energie-efficiënte gebouwen, met steun van het Europese <i>Leonardo</i> fonds. Ook zijn de vakbonden partners in een studie hoe werknemers in de energiesector beïnvloed worden door nieuwe technologieën.</p>
Biodiversiteit	<p>SWIFT IT financiële dienstverlening, België: bloemenweide gecreëerd.</p>
Recyclage	<p>Vakbond PCS, VK: vakbondsafgevaardigden maakten afspraken over recyclage en een milieuvriendelijk aankoopbeleid.</p>
Op de lange termijn denken aan een ambitieuze doelstelling van 'nulafval'	<p>Instituut Eco-Conseil, België: nieuwe trainingsmodules voor milieubeheer opgezet in samenwerking met vakbonden en lokale universiteiten. Het <i>nulafvalbeleid</i> kan geleidelijk worden verwezenlijkt door werknemers en managers die zijn opgeleid in hulpbron- en milieubeheer.</p>

GROEN REIZEN

Van en naar werk reizen kan een van de grootste zorgen zijn voor het personeel. Reizen zijn de snelst groeiende bron van koolstofemissies in de EU. Niet alleen zijn de benzine en diesel die in voertuigen worden verbrand in hoge mate verantwoordelijk voor de klimaatverandering, maar de deeltjes in die emissies zijn bovendien buitengewoon schadelijk voor

gezondheid, comfort en biodiversiteit. Beter openbaar vervoer is eveneens een belangrijk onderdeel van een groenere economie en de schepping van groene banen.

Hier doen we voorstellen voor groene reisoplossingen, of je nu werkzaam bent in een druk stadscentrum, op een industrieterrein buiten de stad, in een bedrijvenpark met slecht openbaar vervoer of in ploegendienst.

Werkterrein	Links en goede praktijken
Onderzoek betreffende het reizen naar werk, om referentiescenario's en problemen te identificeren	National Museum, Liverpool: het <i>Groene Forum</i> voor duurzaamheid en milieu-initiatieven van PCS omvat een Groen Reisplan, inclusief de aankoop van fietsen, de uitstippeling van fietsroutes, veilige loopmogelijkheden, en rentevrije leningen voor seizoensabonnementen van het openbaar vervoer.
Groene reisplannen	CC-OO Spanje: Comisiones Obreras en de ngo ConBici promoten een duurzame mobiliteit op alle gebieden, maar vooral in het reizen naar werk. Een voorbeeld zijn hun initiatieven om de fietsroutes op een vergelijkbaar niveau met andere EU-landen te brengen: www.ccoo.es/cscsoo/menu.do?Areas:Medio_ambiente Wallonië: FGTB en CSC introduceerden <i>Eenheden voor vakbondsmobiliteit</i> die trainingen en bewustmakingscampagnes verzorgen en als contactpunt met de werkgevers dienen, zodat vakbondsafgevaardigden betrokken kunnen worden en effectief kunnen onderhandelen over kwesties rond het reizen naar het werk. Met inbegrip van het project <i>Tousvéloactifs</i> , dat fietsen naar het werk bevordert, en publiekscampagnes zoals de elk jaar in september georganiseerde 'mobiliteitsweek'.
Flexibel werk en thuiswerk	Gemeente van Rhondda Cynon Taff, Wales: UNISON-afgevaardigden brengen verslag uit van een proefproject met thuiswerken, dat nu verder zal worden uitgebreid.
Samenwerking tussen vakbonden over groen reizen	CCOO Spanje, Vlaams ABVV België, CGIL Italië en ACE- Duitsland: bogen zich tezamen over de arbeidsmobiliteit in deze vier landen, om duurzamere alternatieven aan te dragen die gunstiger zijn voor de gezondheid van de werknemers, het milieu en de economie: www.ccoo.es/cscsoo/menu.do?Areas:Medio_ambiente:Actualidad:271579
Fietsen en lopen	Het Europese logistieke centrum van Nike, Laakdal, België: vergoedingen voor werknemers die naar werk fietsen, lopen of joggen, met inbegrip van de raadpleging van gezondheids- en veiligheidsvertegenwoordigers over veilige routes. Gemeente van Hackney, Londen: UNISON dwong een fietsvergoeding af van 20p per mijl.
Auto delen	Haven van Felixstowe: gratis ontbijt voor wie zijn auto deelt.
Betere faciliteiten voor het gebruik van fietsen	SWIFT: plaatste douches, kluisjes, fietsparkeerplaatsen en een fietsvergoeding per mijl om het gebruik van fietsen aan te moedigen.
Gesubsidieerde bedrijfsbus	SWIFT: vakbondsafgevaardigden regelden een bedrijfsbus op de arbeidsplaats om de pendelkosten te verlagen en het vervoer duurzamer te maken.
Milieuvriendelijk rijden	Distributiebedrijf Wincanton, VK: UNITE regelde training in brandstofefficiënt rijden voor alle bestuurders. Gemeente van Bristol, VK: UNISON leidde de besprekingen over trainingen in milieuvriendelijk rijden voor bestuurders die grote afstanden afleggen. De training van 60 bestuurders betekent een besparing van £350 per bus per jaar en verder vermindert het de stress onder het rijden.
Groenere brandstoffen – voertuigen op biomassa/ hybride voertuigen	Postdistributiebedrijf Parcelforce, VK: afgevaardigden van CWU werken met de directie aan manieren om het voertuigpark groener te maken.

Het grotere plaatje - voorbij de arbeidsplaats

Het EVV vraagt om een *Billijke Overgang* naar de energie- en hulpbronefficiënte economie die we nodig hebben. Onze *Billijke Overgang* kent 5 zuilen, inclusief participatie en dialoog op alle niveaus met vakbonden, bedrijfsorganisaties, burgers en overheid. Voor het EVV moet een *Billijke Overgang* gepaard gaan met campagnes voor groene banen en vaardigheden, respect voor vakbonds- en mensenrechten, en sociale bescherming van werknemers die negatief geraakt worden door de overgang.

Allianties zijn fundamenteel voor een *Billijke Overgang*. Dat blijkt wel uit de volgende twee EVV-voorbeelden.

* Groene banen

Alliantie voor Werk, Duitsland: dit netwerk van overheidsorganen, vakbonden en werkgevers werkt samen aan de bevordering van de groene economie. Sinds 2011 is 13% van het fiscale stimulusproject van 100 miljard euro specifiek toegekend aan groene werkgelegenheid. In Duitsland werken 235.000 mensen in de sector van de hernieuwbare energie, en dit aantal zal naar verwachting in 2030 al

710.000 bedragen. Overheidsinvesteringen hebben de groei van de groene werkgelegenheid gestimuleerd. Zo ging er bijvoorbeeld tussen 2009 en 2011 drie miljard euro naar het verbeteren van de energie-efficiëntie van huishoudens. De Alliantie concentreert zich op groene beroepsopleidingen (samen met universiteiten) en op het groener maken van bestaande beroepsopleidingen. Alleen zo kunnen de noodzakelijke vaardigheden worden geschapen voor een groenere economie.

* Groene vaardigheden

South Thames College UCU, VK: De vakbond van universiteiten en colleges UCU in het VK voert een burgercampagne voor groene vaardigheden en stages in Zuid-Londen. Het project, dat wordt uitgevoerd in samenwerking met South Thames College, lokale werkgevers, vakbonden en gemeenschapsorganisaties, wil 'groenere' studieprogramma's voor studenten ontwikkelen en hun werkgelegenheidskansen verbeteren in de bouw, woningsisolatie en hernieuwbare bedrijfstakken. UCU heeft lesmateriaal vervaardigd en een korte film gemaakt over zijn werk met de studenten en de partners in het samenwerkingsverband. Het project beïnvloedt het nationale beleid in de vorm van een 'Groene Vaardigheden' manifest:

zie www.youtube.com/watch?v=VNRx6tNFG8U

www.ucu.org.uk/media/pdf/p/i/Green_skills_manifesto.pdf

Hulpbronnen

TUC-VK: handleiding Go Green At Work, met uiteenlopende adviezen voor vakbondsafgevaardigden en -leden:
www.tuc.org.uk/publications/viewPub.cfm?frmPubID=551

Het Vlaamse Arbeid & Milieu produceert Duurzaam van 9 to 5, een reeks van vijf brochures met adviezen voor vakbondsafgevaardigden op het gebied van energie, transport, financiën en aankopen, met goede praktijkgevallen:
www.a-m.be/nl/home_1.aspx

RISE, Wallonië: fiche over hulpbronnen (in het Frans):
www.rise.be

In het VK, energie op het werk: www.carbontrust.co.uk en afval: www.wasteonline.org.uk Advies over recyclageprogramma's: www.wrap.org.uk,

Al het andere afval, variërend van mobiele telefoons tot ongewenste IT-apparatuur en meubilair, kan worden gerecycleerd via programma's als www.envirofone.co.uk en www.uk.freecycle.org.

Campagne voor schoon drinkwater op het werk:
www.wateratwork.org
Waterbesparing: www.waterwise.org.uk

Advies over hoe bestaande transportregelingen geëvalueerd kunnen worden:

www.acttravelwise.org/plan/workplace-travel

Energie-efficiënt rijden:

www.energysavingtrust.org.uk/Transport/Business

De handleiding voor milieuvriendelijke overheidsopdrachten:

<http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook.pdf>

Belangrijke data waarop je kan inspelen bij het plannen van

activiteiten: www.unep.org/ecalendar/inner_annual.asp

Europese Mobiliteitsweek in september:

www.mobilityweek.eu/

Europese Groene Week in juni:

<http://ec.europa.eu/environment/greenweek/home.html>

EXTRA 1 - SNELLE INSPECTIECHECKLIST

Energie	Opmerkingen
Biedt de verwarming of airconditioning de werknemers comfort zonder energieverstopping?	
Is de arbeidsplaats naar behoren geïsoleerd en tochtvrij? Worden buitendeuren regelmatig open gelaten, zodat tocht ontstaat? Zijn er plaatsen waar het slecht is gesteld met het comfort?	
Bevinden de thermostaten zich op de juiste plaats en hebben ze de juiste temperatuur? (19°C voor verwarming, 24°C voor airconditioning). Zijn ze voorzien van timers? Zijn de tijden correct?	
Worden verwarmings- of ventilatiebronnen geblokkeerd door meubels of apparatuur, of zijn ze slecht geplaatst in verhouding tot de inrichting van de arbeidsplaats?	
Zijn er automatische stroombeperkende maatregelen zoals bewegingssensorlampen, timers, waakfuncties? Zijn deze geactiveerd en weet het personeel hoe het ze moet gebruiken?	
Zijn knoppen en schakelaars duidelijk van stickers voorzien en goed toegankelijk, inclusief wanneer de apparaten moeten/kunnen worden uitgeschakeld?	
Zijn alle lampen spaarlampen?	
Zijn alle computermonitoren flat-screen?	
Worden alle apparaten volledig uitgeschakeld wanneer ze niet gebruikt worden? Zo niet, waarom niet?	
Hulpbronnen, afval en biodiversiteit	
Wordt alles gerecycleerd dat gerecycleerd kan worden, en wordt alles waar mogelijk in gerecycleerde vorm aangekocht?	
Zijn er waterbesparende maatregelen zoals het opvangen van regenwater, low-flush toiletten, waterbesparende kranen en audits van het industriële waterverbruik?	
Zijn de cateringregelingen bevredigend of is het voedsel teveel verwerkt of verpakt?	
Worden er inspanningen geleverd om de biodiversiteit te beschermen of om op of rond de arbeidsplaats natuurlijke habitatten voor planten en dieren en natuurlijke tuinen te creëren? Zijn dit plaatsen waar de werknemers en klanten kunnen komen en waarvan ze kunnen genieten?	
Reizen naar het werk	
Heb je een enquête gehouden over het reizen naar het werk?	
Is er met de werkgever een plan overeengekomen voor het reizen naar het werk?	
Goede vragen die aan het personeel gesteld kunnen worden zijn: Hoe reis jij naar het werk? Is dit met de tijd veranderd? Zou jij het anders willen doen als andere opties voorhanden zouden zijn? Welke problemen veroorzaakt je huidige manier van reizen (bv. verstoppingen, vertragingen, lange wachttijden)? Wat weerhoudt je ervan om over te stappen op openbaar vervoer/fietsen/lopen, als je deze opties nog niet gebruikt? (kosten/onbeschikbaarheid/gezinsverplichtingen/andere) Wat zou je willen dat je werkgever eraan doet?	

EXTRA 2 – ORGANISEREN VAN EEN ‘GROEN EVENEMENT’

Waarvoor is het evenement bedoeld?

- * Bedenk waarvoor de activiteit bestemd is en hoeveel mensen je hoopt te bereiken. Een hele dag met sprekers en talrijke stalletjes? Of één stalletje in de kantine tijdens de lunchpauze, om mee te beginnen? Is het een algemeen ‘groen’ evenement, of ligt de nadruk op een bepaald thema, bv. energiebesparing, transport, enz.?
- * Is er een bestaande afdeling (van vakbond of directie) die dit op zich zou kunnen nemen? Heeft jouw arbeidsplaats bijvoorbeeld in het verleden dergelijke evenementen georganiseerd, of is er een periodieke briefing voor het personeel?
- * Een enquête voorafgaand aan een evenement is een uitstekende manier om reclame te maken. Vraag mensen om de enquêteformulieren terug te geven tijdens het evenement, of ervoor – zie **Extra 3: Modelenquêteformulier**.
- * Is er een extern ‘groen’ evenement waarop je zou kunnen inspelen, zoals Wereldmilieudag in juni, of de Europese mobiliteitsweek in september?

Betrokkenheid directie

- * Praat met de directie om steun voor het evenement te krijgen en zie erop toe dat het personeel ook werkelijk kan deelnemen – bij voorkeur in werktijd. Ook kan dit een goede gelegenheid zijn voor de directie om de werknemers te vertellen over de koolstofvoetafdruk van de organisatie en wat ze doet om deze afdruk kleiner te maken.
- * Zorg dat een geschikte locatie en indien mogelijk versnaperingen voorhanden zijn.

Aantrekken van nieuwe leden

- * Het evenement is een fantastische gelegenheid om nieuwe leden en activisten aan te trekken die zich misschien nooit hebben gerealiseerd dat de vakbond geïnteresseerd is in milieuvraagstukken. Vergeet niet om op de dag zelf ook lidmaatschapsformulieren bij de hand te hebben.

Opzetten

- * Denk aan externe sprekers: zelfs een klein evenement krijgt meer geloofwaardigheid en belangstelling bij deelname van buitenaf, en zo kan tevens een link worden gelegd tussen werk en privé. De meeste milieuorganisaties trekken maar al te graag nieuw publiek aan, en zij zullen de mogelijkheid om op arbeidsplaatsen te spreken dus met beide handen aangrijpen.
- * Onderzoek welke contacten je al hebt. Is er een vakbondslid dat tevens actief lid is van Friends of the Earth (FOE)?
- * Sprekers worden waarschijnlijk het beste ingezet tijdens de lunchpauze. Maar probeer de speeches wel kort en praktisch te houden.
- * Organisaties kunnen gewoonlijk ook bedrukte materialen verstrekken, en misschien zelfs wat gratis ‘hebbedingetjes’ als buttons, tassen, bekers, potloden, posters, enz. Zelfs kleine dingen kunnen de interesse vergroten en meer mensen overhalen om op het evenement af te komen.
- * Vraag zowel de vakbonden als de directie om hulp bij het maken van publiciteit rond het evenement. Ideaal gezien staat op al het publiciteitsmateriaal zowel de logo van de organisatie als die van de vakbond.
- * Zorg dat je genoeg mensen hebt om stands op te zetten, materiaal tentoon te stellen, enz.
- * Als de werkgever of de vakbond je wat geld zou kunnen geven, zou je aan het eind van het evenement een ‘groene’ prijs kunnen trekken uit alle ingevulde vragenlijsten.
- * Probeer het evenement zelf ook op een duurzame manier te organiseren – bv. vers water wordt in kannen aangeboden in plaats van in plastic flessen.

Opvolging

- * Verzamel de namen van mensen die op de dag zelf actief willen meewerken, en denk bijvoorbeeld aan een follow-upbijeenkomst.
- * Beschrijf het evenement, bestudeer de enquête als je er een hebt georganiseerd, en maak de resultaten bekend aan het personeel en de directie.

EXTRA 3 – MODELFORMULIER VOOR EEN ARBEIDSPLAATSENQUÊTE

Wat zijn jouw belangrijkste milieuzorgen op het werk?

ENERGIEBESPARING

Grootste zorg

Hoe ik dit aangepakt zou willen zien

VERBRUIK EN RECYCLAGE VAN HULPBRONNEN (WATER, GRONDSTOFFEN, VOEDSEL)

Grootste zorg

Hoe ik dit aangepakt zou willen zien

REIZEN VAN EN NAAR WERK EN REIZEN VOOR HET WERK

Grootste zorg

Hoe ik dit aangepakt zou willen zien

ALS JE AAN EEN VAN DEZE PUNTEN ABSOLUTE PRIORITEIT ZOU MOETEN VERLENEN, WELKE ZOU HET DAN ZIJN?

Ben je op de hoogte van het milieubeleid van de werkgever?

Zijn er zaken die je zelf zou kunnen doen om op het werk milieuvriendelijker te handelen

"Groene investering in fabrieken maakt de verplaatsing van de produktie moeilijk. Wanneer je investeert in duurzaamheid, investeer je dus ook in duurzame banen" (Pascal Lussiez, Vertegenwoordiger van de ondernemingsraad, Bombardier Frankrijk)

"We moesten de directie onder zware druk zetten om verbeteringen zoals automatisch openende poorten door te voeren, maar uiteindelijk wisten we ze toch te overtuigen. Als je als arbeider elke dag op een bepaalde plaats werkt, kun je daadwerkelijk zeggen waar de voordelen liggen, zowel in termen van energiebesparingen als van een verhoogd comfort voor de arbeiders" (Frank Maggen, vakbondsafgevaardigde van ABVV bij staalbedrijf Ellimetal in België)

"Er bestaat veel meer belangstelling onder de leden om zich bezig te houden met milieukwesties dan met de andere traditionele werkterreinen van de vakbond. Het kost ons geen enkele moeite om groene afgevaardigden aan te trekken. Aanvankelijk hadden we zelfs een wachtlijst. Nu we ons aan een groene agenda houden hebben we, via een milieugroep op bedrijfsniveau, een nieuwe directe lijn met het topmanagement" (Steve Crawshaw, voorzitter van het comité van groene afgevaardigden van UNISON, gemeente van Bristol)

"Echte duurzaamheid is een teaminspanning en kan niet worden bereikt zonder eenieders actieve samenwerking en belangstelling. De vakbonden hebben een sterke geschiedenis van ondersteuning van BT en zijn mensen, zodat wij ons steeds weer kunnen aanpassen aan de uitdagingen van onze moderne wereld. Het doet mij een genoegen om te zien hoe actief zij nu betrokken zijn bij het terugdringen van onze koolstofvoetafdruk" (Phil Dance, directeur van Adastral Park, hoofdkantoor voor onderzoek en ontwikkeling van BT)

EUROPEAN TRADE UNION CONFEDERATION (ETUC)

100% gerecycleerd papier

EUROPEAN TRADE UNION CONFEDERATION (ETUC)

Boulevard du Roi Albert II, 5 - B 1210 Brussels
Tel + 32 2 224 04 11 - Fax + 32 2 224 04 54/55
etuc@etuc.org - www.etuc.org